

‘स्वप्नपंथिनी’ कार्यवृत्त १९५७

नव शिखरावर चाल करु ।
पुर्ण यशाची कास धरु ॥
स्वाली अगतिक बांधव आपुला ।
तोही आणुया बरोबरीला ॥

‘स्व-रूप’ वर्धिनी

कार्यवृत्त
१९८४

संकलक—शिरीष रामचंद्र पटवर्धन

मुखपृष्ठ व सजावट
श्री. अरुण फडणीस

मुखपृष्ठ कल्पना व काव्य
विद्यार्थी जितेंद्र ज्ञानदेव पवार

स्व-रूप' वर्धिनी आहे तरी काय ?

- शिक्षण-संस्कार-सहवास यांचा सुरेख संगम
- गुणी विद्यार्थी-व्रती शिक्षक-आणि तळमळीचे निःस्वार्थी कार्यकर्ते यांचा सुंदर मिलाफ
- विपरीत परिस्थितीवर मात करायला शिकवणारी कार्यशाळा
- निराशेचे सावट, उदासीनतेचे मळभ पार पळवून लावणारे उत्साही वातावरण देणारी एक चळवळ.
- परिस्थितीचा शाप आणि वातावरणाचा ताप असला तरीही सदैव प्रगतीचाच मार्ग दाखवणारी, 'आपली' वाटणारी, आपुलकी निर्माण करणारी संस्था.
- सामाजिक बांधिलकी आणि राष्ट्रीय चारित्र्य, सार्वजनिक शिस्त, जोपासणारा उद्याचा एक राष्ट्रीय शिक्षण प्रकल्प.

आणि,

बरंच काही

काम सुरू करून पाच वर्षे पूर्ण झाली. या पाच वर्षांत काय मिळवलं असा विचार मनात आला आणि मग लक्षात आलं की युवराज सारखी स्वतःला योग्य रीतीने बदलवणारी मुलं हेच फार मोठं यश आहे. अर्थात यशाचे अजून कितीतरी टप्पे गाठायचे आहेत, आणि त्याचसाठी गाठलेला टप्पा विचारात घ्यायला हवा, नाही का?

म्हणूनच हे सिंहावलोकन,

१९८४ मधील कार्याचे.

नमस्कार

मी युवराज, वय १८ मी स्वतः अनेक मैदानी खेळ उत्तम खेळू शकतो, तसेच इतरांचे खेळ चांगल्या प्रकारे देखी शकतो. धाडसाची कामं तर मला मनापासून आवडतात, आणि त्याहूनही मला अधिक आवडतं इतरांच्या उपयोगी पडणं.

माफ करा. नौकरी हवी म्हणून मी हे सारं सांगतोय असा आणता समज झालाय का? छे, छे! तसं काही नाही बरं का खेळातील कौशल्य, धाडसीपणा, सेवा तत्परता यातलं माझ्याज काहीच नव्हतं. मग आपण म्हणालात हे सारे चांगले गुण माझ्या कसे काय अवतरले? याचं गुपित सांगू? अट एकच — हे गुपित कळल्यावर त्याचा अद्विजाद्विक प्रसार करायचा. कंबूल? मग टकूच पळता ते पान —

== स्व-रूपवर्धिनी ==

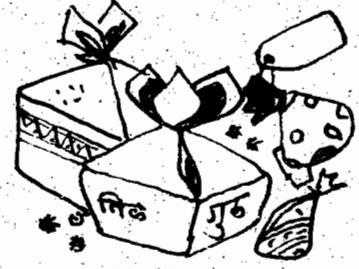
हेय, टीच ती संस्था जिथे मला सारं मिळालं, आणि आता
या गुणांचा मी माझ्या दैनंदिन जीवनात उपयोग करतोय.

धुवराज

विविध उपक्रम

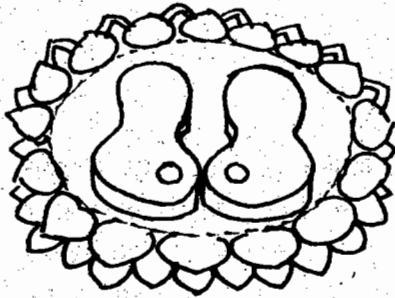
तिळगूळ समारंभ

मेसर्स वेकफिल्ड इंडियाचे संचालक श्री. मल्होत्रा यांच्या अध्यक्षतेखाली रविवार दिनांक २९/१/८४ रोजी तिळगूळ समारंभ संपन्न झाला. मल्लखांब, आसने, मानवी मनोरे, आणि बोथाटी अशा विविध क्रीडा प्रत्यक्षिकांनी कार्यक्रम सुरू झाला. विविध विषयांमध्ये, कलांमध्ये यशस्वी ठरलेल्या विद्यार्थ्यांना मा. अध्यक्षांनी बक्षिसे देऊन त्यांना शाबासकी दिली.

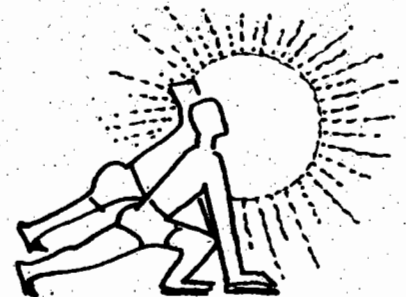
शिक्षक व्हा!

दहावीच्या शालांत परीक्षेस बसणाऱ्या वर्धिनीमधील विद्यार्थ्यांचा शुभेच्छा कार्यक्रम बुधवार दिनांक १४ मार्च रोजी झाला. मार्गदर्शन करण्यासाठी श्री. राजाभाऊ लवळेकर हे आले होते. या पुढील जीवनाचा टप्पा कसा आहे व कसा असावा याचा आढावा घेत त्यांनी विद्यार्थ्यांना आवाहन केले की व्यक्तिगत आयुष्यात यशस्वी होत असतानाच आपल्या डोळ्यांसमोर लोकमान्य टिळक, आगरकर, डॉ. आंबेडकर यांच्यासारखे समाजाचे खरे शिक्षण करणारे शिक्षक असू द्या. त्यांच्या मार्गावरून पावले टाकली की मग जीवनाचा खरा अर्थ कळेल, आणि खरा आनंद मिळेल.

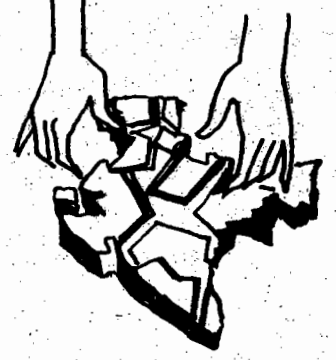
उपासना-शक्तीची

१४ एप्रिल 'हनुमानजयंती' शक्तिमान होण्याचा संकल्प करण्याचा सुयोग्य दिवस. पहाटे ५.४५ वाजता विद्यार्थी एकत्र जमले. वयाने लहान असलेल्या गटाने प्रत्येकी १२ सूर्यनमस्कार घातले. मध्यम गटाने एकूण ८०० सूर्यनमस्कार तर मोठ्या गटाने एकूण १००० जोर काढले.

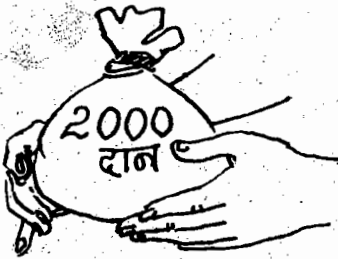
हे असे का?

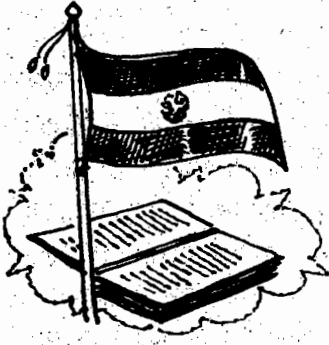
या वर्षी साजरी झालेली आंबेडकर जयंती एका वेगळ्याच अनुभवाने महत्वाची ठरली. वर्धिनीमधील ११वी-१२वी मधील विद्यार्थ्यांना सांगण्यात आले की ही जयंती यशस्वी करण्याची जबाबदारी संपूर्णपणे तुमची. बघता बघता सर्व जबाबदाऱ्या विद्यार्थ्यांनी शिरावर घेतल्या, अगदी स्वागतापासून समारोपापर्यंत. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी अॅडव्होकेट बाजीराव कांबळे हे होते. विश्वासने केलेल्या प्रास्ताविकानेच कार्यक्रमाची पकड घेतली. त्यात तो म्हणाला, “नुकताच भारतीय अंतराळवीर राकेश शर्मा अंतराळातून पंतप्रधानांशी बोलताना म्हणाला येथून भारत देश कसा दिसतोय? प्रांताप्रांताच्या सीमासुध्दा दिसत नाहीत. अंतराळातून एक दिसणाऱ्या या देशात मग प्रत्यक्षात भेदभाव का? जातीवरून भेदभाव, प्रांतीय भेदभाव, भाषिक भेदभाव, हे असे का? हे सारे भेदभाव नष्ट करण्याचा संकल्प डॉ. आंबेडकरांचे स्मरण करून आपण करू या.”

राजा हरिश्चंद्रा...तुझा वंश वाढतोय—

कोल्हापूरचा सुनील मोदी. विद्यार्थी परिषदेचा कार्यकर्ता. वक्तृत्व कलेत तरबेज पारितोषिक पटकावणारा, पण स्पर्धांच्या गर्दीत परिषदेच्या अनेक अभ्यास वर्गांस उपस्थित राहू शकला नाही. वाईट वाटले. काय करावे? सुनीलला एक ज्येष्ठ कार्यकर्ता सहज म्हणाला, “त्यात काय? तुला मिळणाऱ्या बक्षिसांची रक्कम एखाद्या चांगल्या सामाजिक कार्याला देऊन टाक;” आणि खरेच सुनीलने हे व्रत स्वीकारले. नंतर दोन वर्षे विविध स्पर्धा जिंकल्या. बक्षिसांची रोख रक्कम जमली रुपये २०००/- सुनील आता टी.वाय.बी.ए. च्या वर्षास आहे. खरे पाहता पॉकेट मनी मस्त जमलाय. पण त्याने व्रत स्वीकारले आहे. एका सुप्रभाती सुनीलने सारी रक्कम परिषदेच्या त्या ज्येष्ठ कार्यकर्त्याकडे सुपूर्त केली. त्यांनी सांगितले, “ही रक्कम आपण ‘स्व-रूप’ वर्धिनीस देऊ.” म्हणून स्वतः सुनील पुण्याला आला. आणि त्याने ही रक्कम वर्धिनीच्या संचालकांच्या हाती स्वाधीन केली. सुनीलची ही प्रवृत्ती जोपासण्याच्या दृष्टीने त्याचा सत्कार संस्थेचे उपाध्यक्ष श्री. अण्णासाहेब गोगावले यांच्या हस्ते करण्यात आला.

प्यारा तिरंगा

१५ ऑगस्ट रोजी विवेकानंद शाखेवरती दोन्ही शाखांचा स्वातंत्र्यदिनानिमित्त कार्यक्रम साजरा झाला. कार्याध्यक्ष श्री. कृष्णराव पटवर्धन यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. या मुहूर्तावरच 'स्व-रूप' वर्धिनीच्या हस्तलिखिताची सुरुवात झाली. अध्यक्ष श्री. पु. व. श्रॉफ हेही या कार्यक्रमास उपस्थित होते. विविध स्पर्धांनी रंगलेल्या या कार्यक्रमाचा समारोप राष्ट्रीय ध्वजास सलामी देऊन झाला.

सवाल-जवाब....लाजवाब

फ्रान्सहून पुण्याला आलेले एक मित्रमंडळ तीन ऑगस्ट रोजी 'स्व-रूप' वर्धिनीचे काम पहाण्यास आले. सर्व विद्यार्थ्यांशी त्यांना बोलता यावे म्हणून तीन गटात विद्यार्थ्यांची आणि या विदेशी मित्रमंडळांची विभागणी केली. ५वी-६वी मधील विद्यार्थ्यांनी फ्रेंच मुलांना गाणी म्हणायला लावली, चित्रे काढायला लावली, तर ७वी ते ९वी च्या गटाने फ्रेंच गटास त्यांचा राष्ट्रीय पक्षी, राष्ट्रगीत कोणते अशांसारखे प्रश्न विचारले. १०वी व त्यापुढील इयत्तांमध्ये असणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या गटाशी झालेल्या गप्पा मात्र अधिक रंगल्या कुटुंबव्यवस्था, शिक्षणपध्दती, खेळ यासंबंधी विविध प्रश्न एकमेकांनी विचारले. त्या सर्व प्रश्नांपैकी जितेंद्रने विचारलेला प्रश्न मात्र फ्रेंच गटालाद जरासा 'त्रासदायक' ठरला. त्याने विचारले की इतिहासात आम्ही वाचले आहे की फ्रेंच राज्यक्रांतीने जगाला स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुत्व दिले आहे. जर आज आम्ही फ्रान्समध्ये आलो तर यापैकी काय काय आढळेल? दुभाषाकडून प्रश्न कळल्यावर त्या गटाच्या प्रमुख प्राध्यापिका क्षणभर गोंधळल्या आणि मग नंतर मात्र त्यांनी वस्तुस्थिती सांगितली. हे 'सवाल-जवाब' खरोखरीच 'ला-जवाब' झाले.

तस्मै श्री गुरवे नमः

गुरू पौर्णिमेच्या दिवशी विद्यार्थ्यांनी एकेक गुलाबपुष्प देऊन सर्व उपस्थित शिक्षकांचे पूजन केले. एक सहकारी शिक्षक उपस्थित नव्हते म्हणून काही विद्यार्थी त्यांच्या घरी गेले. गुलाबपुष्प देऊन त्यांना वंदन केले. ते सहकारी शिक्षक आनंदाने गहिवरले.

राखीपौर्णिमा

विशाल संपर्काचा दिवस. राखी बांधण्याच्या निमित्ताने हजार-दोन हजार लोकांशी ओळख होते. भोवतालच्या लोकांच्या प्रतिक्रिया समजतात, रीती समजतात. नेहमीप्रमाणे गटागटाने विद्यार्थी राखी बांधायला बाहेर पडले. छोटा योगेशही एका गटात होता. एका घरात राखी बांधायला गेला, पण त्या घरातील कुटुंबप्रमुख पिऊन तऱ्हा होता. तरीही योगेश राखी बांधायला गेला आणि मग राखी बांधण्याऐवजी योगेशला धूम पळावे लागले कारण त्या बांबाने मारण्यासाठी हातात चप्पल घेतली होती. दुसऱ्या एका घरात मात्र योगेशला आलेला अनुभव आनंददायकच होता. त्या घरातील प्रमुखाने राखी बांधून तर घेतलीच पण राखी बांधून झाल्यावर योगेशला पांच रुपये देऊ केले. योगेश म्हणाला छे ! छे ! पैसे कशासाठी ? मी तर राखी बांधायला आलोय आणि सर रागावतील ना मला. त्यावर तो प्रमुख म्हणाला अरे राखी बांधून तुला आनंद मिळाला की नाही, मग पैसे देऊन मला जर आनंद मिळणार असेल तर तू का हिरावून घेतोस ? योगेश अर्थातच निरुत्तर झाला. पाच रुपये त्याने स्वीकारले आणि लगेचच दुसऱ्या दिवशी त्यांना पावती नेऊन दिली.

दूरवरच्या औंध इस्पितळातील बालरुग्णांच्या विभागात विवेकानंद शाखेचा एक गट पोहोचला. सारखी औषध, गोळ्या, इंजेक्शन्स यांना कंटाळलेली तेथील छोटी मंडळी आनंदित झाली कारण त्यांना राखीबरोबरच एक एक चॉकलेटसुध्दा मिळाले.

वार्षिक नियोजन बैठक

दहा जून रोजी मार्बल हॉल पुणे विद्यापीठ येथे वार्षिक नियोजन बैठक झाली. प्रथम सत्रात गेल्या वर्षीचा आढावा घेण्यात आला. दुसऱ्या सत्रात वर्षभराच्या कामाचे नियोजन करण्यात आले. मा. यशवंतराव लेले यांनी या बैठकीस मार्गदर्शन केले. ३० कार्यकर्ते/शिक्षक या बैठकीस उपस्थित होते. संध्याकाळी या बैठकीस जोडूनच वर्धिनीच्या हितचिंतकांचा चहापानाचा कार्यक्रमही झाला.

या बैठकीप्रमाणेच रविवार दिनांक १७ जून रोजी विद्यार्थी कार्यकर्त्यांचीही अशीच बैठक झाली. गेल्या वर्षी आपण काय काम केले? त्यात स्वतःचे समाधान झाले का? वर्धिनीच्या कामाचे महत्त्व काय? आणि या वर्षी आपण काय जबाबदारी घेणार? अशा चार सत्रात ही बैठक झाली. बत्तीस विद्यार्थी पूर्णवेळ उपस्थित होते. प्रा. शरद वाघ मार्गदर्शन करण्यासाठी पूर्णवेळ उपस्थित होते!

